

О.П. КУЧИНСЬКА,
кандидат юридичних наук, доцент,
проректор Академії адвокатури України

ПЕРЕКЛАДАЧ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Участь перекладача в кримінальному процесі України та особливості його залучення передбачені цілим рядом статей Кримінально-процесуального Кодексу, а саме: ст.ст. 19, 62, 93, 128, 254, 270, 341, 344, 379 КПК України. Але, якщо проаналізувати зазначені норми закону, то виникає цілий ряд питань, не визначених в ньому. Перш за все, питання про поняття «перекладач», крім того, процесуальні особливості його залучення до кримінального провадження, участь в провадженні слідчих дій, встановлення його компетентності у знанні тієї чи іншої мови, визначення критеріїв, коли учасники провадження «не володіють мовою судочинства» та деякі інші питання.

Тож, хто може бути перекладачем у кримінальному процесі? Якщо звернутися до тлумачного словника юридичних термінів, то побачимо, що перекладач, це — «у судовому і судовому процесі особа, яка володіє мовами, необхідними для перекладу письмових документів чи виступів учасників процесу» [4, 195]. У Кримінально-процесуальному Кодексі Російської Федерації перекладачем є «лицо, привлекаемое к участию в уголовном судопроизводстве в случаях, предусмотренных настоящим Кодексом, свободно владеющее языком, знание которого необходимо для перевода» [3, 135]. Але слід пам'ятати, що будь-яка особа, в тому числі і перекладач, стане повноправним учасником кримінально-процесуальних відносин лише після винесення відповідної постанови (ухвали) уповноваженими та те особами (органами).

Деякі українські вчені констатують, що «перекладач — це суб'єкт кримінального провадження, який володіє мовою, якою провадиться судочинство, і мовою,

якою володіє підозрюваний, обвинувачений, підсудний, і призначений особою, яка провадить дізнання, слідчим, прокурором, суддею(судом) для перекладу слідчих і судових дій, документів» [1, 128].

Вважаємо, що правильне і повне визначення процесуального становища перекладача полягає в наступному: перекладачем у кримінальному провадженні є особа, яка вільно володіє державною мовою, технікою спілкування з глухими, німими та глухоніми особами, а також вільно володіє мовою учасника процесу, який потребує перекладу на мову, якою він володіє, та щодо якого винесено постанову (ухвалу) уповноваженими на те особами (органами).

Особі, призначеній перекладачем у кримінальній справі, повинно бути роз'яснено її права та обов'язки. При цьому необхідно мати на увазі та попередити про це перекладача, що частину своїх прав та обов'язків він може реалізовувати і після закінчення слідства та судового розгляду. До числа таких прав, наприклад, можна віднести право одержувати винагороду за виконання своєї роботи, подавати скарги на дії (без діяння) слідчого щодо обмеження його прав. Якщо перекладач був попереджений про недопустимість розголошення даних досудового слідства (ст. 121 КПК України), то незважаючи на закінчення провадження по справі (будь з яких підстава), перекладач продовжує виконувати цей обов'язок.

Наступне питання, яке постає перед особами(органами), які мають право призначити у разі необхідності перекладача по справі — як впевнитися, що особа вільно володіє як мовою судочинства, так і мовою, якою володіє особа, якій необхідний

перекладач? В Україні не передбачено ні методик, ні процедури з'ясування цього питання. Якщо особа має диплом перекладача, звичайно, питань не виникає. Але якщо мова йде про вільне володіння мовами, які не розповсюджені у світі, то виникають проблеми. На практиці з'ясовується не вільне володіння, а розуміння тієї чи іншої мови. У проекті КПК України йде мова про те, що перед початком процесуальної дії особа, яка здійснює дізнання, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суддя та суд зобов'язані пересвідчитися в особі і компетентності перекладача. Але як це пересвідчення здійснити практично, не закріпив жодний закон. Тому постала нагальна необхідність на законодавчому рівні вирішити це питання.

Ще одне питання — як визначити достатній чи недостатній рівень знань державної мови у особи, яка вимагає залучення перекладача? Адже не володіти державною мовою можуть не лише іноземці. А якщо мова йде про володіння, точніше — розуміння, специфічних юридичних термінів? Як визначитись в такому випадку? Думаю, що в таких випадках слід порадити слідчим, прокурорам, суддям призначати мовну експертизу.

В додатках до КПК Російської Федерації розміщені зразки процесуальних документів. Вважаю, що законодавець це зробив дуже правильно. В цих же додатках міститься й зразок постанови про призначення перекладача. Законодавець дає структуру постанови. Проаналізувавши їх, вважаю за необхідне і в Україні в новому КПК теж розробити аналогічні додатки, в яких визначити структурно ті процесуальні документи, які виносяться під час провадження кримінальної справи. Що стосується постанови про призначення особи перекладачем, то в ній повинно зазначатися наступне: найменування процесуального документа; день, місяць, рік прийняття рішення про призначення особи перекладачем; населений пункт, де складено постанову; найменування органу, прізвище, ініціали посадової особи (її звання, класний чин),

яка прийняла рішення про призначення особи перекладачем; номер кримінальної справи, по якій приймається таке рішення; фактичні підстави призначення перекладача (підтверджується необхідність притягнення до участі у кримінальній справі особи, яка вільно володіє мовою, знання якої необхідне для перекладу); мотиви призначення перекладачем конкретної особи з вказівкою на вільне володіння мовою, знання якої необхідне для перекладу; посилення на необхідні статті КПК України; рішення про призначення особи перекладачем; прізвище, ім'я та по батькові, день, місяць та рік народження особи, що призначається перекладачем; номер кримінальної справи, по якій особа призначена перекладачем; та обставина, що особі, призначеній перекладачем, прийняте рішення повинно бути об'явлене під розписку в даній постанові; підпис особи, яка винесла постанову; перелік прав та обов'язків перекладача; підпис перекладача; підпис особи, яка винесла постанову. Після підпису особи, яка винесла постанову, слід вказати саме ту дату, коли перекладачеві роз'яснено права та обов'язки, що засвідчується підписом останнього. Виникає питання про те, як правильно назвати таку постанову: «постанова про призначення перекладача» чи «постанова про призначення особи перекладачем»? Зауважу, що від того, яка буде назва такого документа, суть його не зміниться і визнати його недійсним неможна. Але все ж таки слід привести назви процесуальних документів до одного «знаменника». Виходячи з того, що до моменту винесення такої постанови перекладача в кримінальному провадженні по тій чи іншій справі не існує, то суть постанови полягає в призначенні особи, яка вільно володіє мовою, знання якої необхідне для перекладу, перекладачем. То ж, назва повинна бути наступною: «постанова про призначення особи перекладачем». Аналогічна назва та зміст постанови (ухвали), яка виносяться суддею (судом).

Тепер розглянемо особливості участі перекладача в слідчих діях. Коли перекла-

дач вперше з'являється до слідчого, необхідно з'ясувати його особу, компетентність, відносини з обвинуваченим, потерпілим, роз'яснити права, обов'язки відповідальність перекладача, а також порядок проведення тієї чи іншої слідчої дії. Факт здійснення вище перерахованого фіксується в протоколі слідчої дії, яка проводиться. Якщо перекладач запрошений для участі в судовому засіданні, йому роз'яснюються його права, обов'язки, про що він дає розписку, яка приєднується до протоколу судового засідання.

Проаналізувавши норми кримінально-процесуального законодавства, можна зробити висновок щодо прав ті обов'язків, які має особа, яка призначена перекладачем при провадженні кримінальної справи. Тож, права перекладача наступні: знати мету та порядок проведення певних слідчих дій (в разі необхідності його залучення), свої права, обов'язки та відповідальність; відмовитися від участі в провадженні слідчої (процесуальної) дії, якщо він не володіє вільно необхідними мовами; бути попередженим про застосуванні технічних засобів; задавати питання учасникам кримінального провадження з метою уточнення перекладу; задавати інші питання учасникам слідчої дії з дозволу слідчого; знайомитися з протоколом слідчої дії, в провадженні якої він брав участь та з протоколом судового засідання; робити зауваження з приводу правильності запису перекладу, що підлягає внесенню в протокол та вимагати внесення в них правок; засвідчувати правильність запису показань і всього змісту протоколу слідчої дії, в якій він брав участь; відшкодування витрат, пов'язаних з явкою на місце слідчої дії чи в судове засідання; одержувати винагороду за виконання своїх обов'язків подавати скарги на дії (бездіяльність) чи рішення слідчого, особи, яка веде дізнання, судді (суду) щодо обмеження його прав; за наявності відповідних підстав має право на забезпечення безпеки шляхом застосування заходів, передбачених законами України. До обов'язків особи, яка призначена перекла-

дачем, можна віднести: з'являтися на виклик слідчого, особи, яка веде дізнання, судді (суду); виконувати повно і точно переклад; при наявності до того підстав заявляти самовідвід; не розголошувати даних досудового слідства (в порядку ст. 121 КПК України); дотримуватися порядку в судовому засіданні.

Кримінальна відповідальність особи, яка призначена перекладачем у кримінальній справі, настає за відмову виконати обов'язки перекладача, а також за завідомо неправильний переклад (в разі відібрання підписки). Відповідно до ст. 385 Кримінального Кодексу України, перекладач несе кримінальну відповідальність за відмову без поважних причин здійснювати переклад. Відмова, викликана поважними причинами (перекладач доходить до висновку, що недостатньо знає мову, з якої треба робити переклад, тощо), у випадку підтвердження цих обставин, не тягне кримінальної відповідальності [2, 852]. Стаття 384 Кримінального Кодексу України передбачає відповідальність за завідомо неправдивий переклад, тобто перекладач повинен усвідомлювати, що робить неправдивий переклад. У зв'язку з помилковим сприйняттям подій, фактів або помилок у перекладі (в разі підтвердження таких фактів), кримінальна відповідальність не настає.

Список використаної літератури:

1. Назаров В.В., Омельяненко Г.М. Кримінальний процес України / В.В. Назаров, Г.М. Омельяненко. — Київ: Атіка, 2007. — С.128.
2. Науково-практичний коментар до кримінально-процесуального кодексу України / [відп. ред. С.С. Яценко]. — К.: А.С.К., 2002.
3. Научно-практический комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации / [под общей редакцией В.М. Лебедева]. — М.: Спартак. — 2002.
4. Юридичні терміни. Тлумачний словник / [за редакцією В.Г. Гончаренка]. — К.: Либідь, 2003.